

ОНОМАТОЛОШКИ ПРИЛОЗИ
XXVII

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS
CLASSE DE LANGUE ET DE LITTERATURE
COMMISSION POUR L'ONOMASTIQUE

CONTRIBUTIONS
ONOMATOLOGIQUES

XXVII

Présenté à la VIIIème séance de la Classe de langue et de littérature, le 25 decembre 2020,
à la base des rapports d'Aleksandar Loma, membre de l'Académie serbe des sciences et des arts,
de Slobodan Remetić, membre de l'Académie des sciences et des arts de la République Srpska,
et de Jovanka Radić, chercheuse principale à l'Institut de langue serbe

C o m i t é d e r é d a c t i o n

Aleksandar Loma, membre de l'Académie serbe des sciences et des arts, Mato Pižurica, professeur
de l'Université, Jovanka Radić, chercheuse principale à l'Institut de langue serbe de l'Académie
(secrétaire de la rédaction) et Slobodan Remetić, membre de l'Académie des sciences et des arts
de la République Srpska

S o u s l a d i r e c t i o n d e
ALEKSANDAR LOMA

B E L G R A D E
2 0 2 0

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

ОНОМАТОЛОШКИ
ПРИЛОЗИ
XXVII

Примљено на VIII скупу Одељења језика и књижевности, од 25. децембра 2020. године, на основу реферата Александра Лома, редовног члана САНУ, Слободана Реметића, редовног члана АНУРС, и др Јованке Радић, научног саветника у Институту за српски језик САНУ

Уређивачки одбор
Александар Лома, редовни члан САНУ, проф. др Мато Пижурџица, др Јованка Радић,
научни саветник у Институту за српски језик САНУ (секретар Уређивачког одбора),
и Слободан Реметић, редовни члан АНУРС

Главни уредник
АЛЕКСАНДАР ЛОМА

БЕОГРАД
2020

Издаје:
Српска академија наука и уметности
Лектор: Мирјана Петровић-Савић
Технички уредник: Мирјана Петровић-Савић
Коректор: Мирјана Петровић-Савић
Тираж: 400 примерака

Компјутерска обрада: Давор Палчић
Штампа:
Штампање завршено 2021.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

801.3

ОНОМАТОЛОШКИ прилози = Contributions onomatologiques / главни уредник Александар Лома. – Књ. 1 (1979–). – Београд : Српска академија наука и уметности, 1979– (Београд : _____). – 24 cm

Годишње

ISSN 0351–9171 = Ономатолошки прилози

COMISS.SR-ID 36130

САДРЖАЈ

Расправе и чланци

АЛЕКСАНДАР ЛОМА: Имена састављача Рударског законика деспота Стефана Лазаревића	1
ALEKSANDAR LOMA: Die Namen der Zusammensteller von Despot Stefan Lazarević Berggesetz	30
ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ: Ономастички записи	31
ZVEZDANA PAVLOVIĆ: Three onomastical remarks	47
ЈОВАНКА РАДИЋ: Из ономастике код Срба у Мађарској	49
JOVANKA RADIĆ: About naming practices of the Serbs in Hungary	57

Монографске студије и грађа

РАДОЈКА ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЋ: Антропонимија Пивске планине	61
РАДОЈКА ЦИЦМИЛ-РЕМЕТИЧ: Антропонимия Пивской горы	126
ЈАКША ДИНИЋ: Топонимија града Књажевца	129
JAKŠA DINIĆ: The toponymy of the town of Knjaževac	174
МИЛОШ БОЛИНОВИЋ: Ономастика четири села код Гламоча	175
MILOŠ BOJINVIĆ: Names from four villages around Glamoč	213
МИРЈАНА ПЕТРОВИЋ-САВИЋ – ВИКТОР САВИЋ: Ономастика једног села у Подгорини (Остружањ)	215
MIRJANA PETROVIĆ-SAVIĆ – VIKTOR SAVIĆ: Proper names from a village in Podgorina	241

Осврти и прикази

Silvo Torkar: <i>Zgodovinska antroponimija in toponimija vzhodne Tolminske</i> , Ljubljana 2020. (А. ЛОМА).	245
Митра Рељић: <i>Српска гробља на Косову и Мейхохији: унишћена сјоменичка и језичка башићина</i> , Нови Сад 2020. (М. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	251

Индекс аутора	255
-------------------------	-----

РАСПРАВЕ И ЧЛАНЦИ

Silvo Torkar, *Zgodovinska antroponimija in toponimija vzhodne Tolminske*, Ljubljana, ZRC SAZU, 2019, 347 стр.

Словеначки језички простор, у свом укупном обиму, који је у прошлости био знатно шири од данашњег, плодно је тле за ономастичка истраживања, која на том тлу имају већ богат историјат. На неке новије публикације већ смо се освртали на страницима овог часописа, а сада је опет пред нама једна која то свакако заслужује.¹ Истакнути словеначки слависта и ономастичар Силво Торкар (даље: Т.) темељно се позабавио укупним историјским именованостима свога завичаја, источног дела Толминске области. Смештена на обронцима Јулијских Алпа, у западном делу Словеније на граници према Италији, Толминска има сложену и богату прошлост. Дуго је припадала Аквилејској патријаршији и Венецији, затим Аустрији. Средином XIII века, аквилејски патријарх је у источну Толминску населио сељаке из Тирола и та немачка енклава од тринаест села језички је опстајала у словенском окружењу све до друге половине прошлога столећа, када се тамошњи немачки дијалекат угасио.

Како је већ у наслову предочено, Т. полази од историјских помена личних и топографских имена са овог подручја, који се дају наћи пре свега у средњовековним урбарима — пописима зависног становништва — прослеђујући их, где је то могуће, до њихових савремених ликова. Анализа којој подврже своју грађу следи најбоље методолошке обрасце примењиване у савременим ономастичким истраживањима на пољу словенских језика. Битни елементи тога приступа које препознајемо у овој монографији јесу тотална ексцерпција грађе од најранијих до савремених теренских записа, критичко црпење из историјских извора, досад мало или нимало коришћених, интерпретација која се ослања на релевантне паралеле, најпре оне које пружа укупна словеначка ономастика, а у следећим корацима антропонимија и топонимија других словенских народа, уз одлично познавање локалног дијалекта и топографије, дијахрону перспективу у разним временским пресецима и неопходне алоглотске увиде који се овде пре свега тичу немачких и романских примеса, а такође на владање секундарном литературом, која се обилно и коректно наводи. Добро промишљена, прегледна композиција

---

¹ В. ОП XVII/2004: 492–495, XIX–XX/2009: 763–767; XXI/2011: 434–452.

књиге, обогаћена корисним прилозима, укључујући карту области и индекс цитираних аутора, свакако доприноси њеној употребљивости.

Књига се састоји из два дела: у првом,² Т. се исцрпно бави презименима у истраживаној области од средњег века наовамо, пратећи их кроз разне хронолошке пресеке у распону од њихових првих потврда до савременог стања³ и истражујући им географско порекло. Корпус обухвата укупно 282 историјски посведочена презимена, од којих су се 194 очувала до данас, а најдужи континуитет, од 1295. године, има *Velikonja*,⁴ док је највећи део других забележен током XVI века, при крају којег се у Толминској области увелико завршио процес образовања презимена.

Међу несачуваним презименима, њих 88 означених крстићем, Т. са основом претпоставља да има таквих која и нису била права презимена, већ патронимици или надимци, те би одражавала стање пре окончања тог процеса. У тој скупини срећу се архаична лична имена; пажњу привлачи знатан број сложених имена са другим чланом *-*gojъ*: †*Blažigoj* 60, †*Černigoj* 68–69, †*Čičigoj/Cicigoj* 70–71, †*Maligoj* 114.⁵ Т. их ставља на различите временске равни, па би *Černigoj*, са старосрпском паралелом у топониму **ЧЪРНИГОИНО**, спадало у претхришћански именослов,⁶ док у †*Blažigoj* први део изводи из хагионима *Blasius* ‘Св. Власије’ и тумачи га као позније хибридно образовање, каквима сматра другде посведочена презимена *Ferligoj* и *Vidigoj*, но *Blaži-* се да извести и од псл. глагола *bolžiti, који долази као први члан сложених ЛИ.⁷ Изумрло презиме †*Tušek* Т. исправно тумачи као хипокористик од *Drago-/Dobro-tuxъ* (154–155), наводећи словенске паралеле којима би се, за сложено име, могао придодати ороним *Доброѡуш* у ист. Босни (= чеш. тпн. *Dobrotuš*), а за скраћено топоним

² Тај део проистекао је из ауторовог магистарског рада *Zgodovinska antroponimija vzhodne Tolminske* одбрањеног 2003.

³ Аутор је осим пописа становништва из 1948. користио податке са сајта Статистичке управе Републике Словеније о стању на дан 1. јануара 2019. године.

⁴ Како је први познати носилац имена био *Pasqualinus dictus Velicogna*, узима се да је оно словенски еквивалент латинском *Paschalis*, које се давало по највећем хришћанском празнику Ускрсу, који се код Словена назива „Велики дан“ или „Велика ноћ“; анализи *Velik-onja* алтернатива би могла бити *Veliko-dъn-ja.

⁵ Ту би спадала и два још жива презимена: *Kogoj/Kogej* и *Šuligoj* 150. За прво Торкар помишља да је могло настати апокопом (од *Vьlkogojъ? – уп. *Комурић*, село у зап. Србији од *Вукомирићу*) или синкопом, указујући на 1560. посведочено *Konigoj*, док *Šuli-* изводи од слн. *šul-* ‘малих ушију’ или *šuliti se* ‘мотати се некеме око ногу умиљавајући се’, уп. ипак и *Suli-* у спољ. ЛИ *Sulimir*, стсл. **соѡлѡки, соѡлини** ‘бољи’, рус. *сулуть* ‘обећавати’.

⁶ Уп. Лома 2011 (аутор у свом разматрању имена *Črnigoj* тај рад наводи).

⁷ Уп. Лома 2013: 31, где се за стерп. **Блажоѡци** из културноисторијских разлога одбацује могућност извођења од *Блаж* < *Blasius* и претпоставља слов. ЛИ *Blaži-ujъ ‘онај ко блажи, радује свога ујака’. Могућа би била и императивна сложеница *Blaži-ujъ, што помињемо због -z- у толминском презимену *Blazetič*, које Т. разматра на стр. 58–60.

Тучково < *Тушково* код Ариља (= пољ. *Tuszkowo*, блр. *Тушкава*). †*Grdina* 82 свакако је изведеница на *-ina од придева *gъrdъ било у значењу ‘поносит, горд’ или, у профилактичној функцији ‘грдан, ружан’, само је питање да ли је она пореклом хипокористик од неког сложеног имена (Т. претпоставља *Gъrdo-dorgъ) или антропонимизован апелатив, идентичан чешком и словачком *hrdina* ‘јунак’, што би била занимљива изоглоса; у оба случаја, словеначко презиме има паралелу у српском *Грдинић* у Дробњацама. Међу и данас живим презименима пажњу привлаче *Jug* са варијантом *Juh* 90, *Krivec* 105 и *Mrak* 120. Прва два Т. је склон да поистовети са називима ветрова, какви постоје и у другим слов. језицима (уп. наше *југ* ‘јужни ветар’, *кривац* ‘олујни ветар’), али су на општесловенском плану могуће и друге интерпретације;⁸ *Mrak* не изводи непосредно од апелатива, већ преко имена демона у словеначком фолклору, али ту не бисмо искључили рани рефлекс латинског *Marcus*.⁹ Нека презимена настала од назива за занимање имају своје пандане у српској топонимији: *Strgar* ‘стругар’ (144) у имену села *Сџрагари* под Рудником, које је до у XIX век гласило *Сџргари* (уп. Лома 2014: 557), *Likar* ‘онај који гули лико са дрвећа’ са варијантама *Ličar*, *Ličer* (111) у *Ликари* код Сребренице (уп. ОС 50 s.v. Ликодра). Германизам *Rutar* < срвнем. *ruter* ‘становник на крчевини’ (139; горепоменути тиролска енклава у Толминској називала се *Rut* ‘крчевина’, словеначки *Nemški Rut* (221–222) истога је порекла као име једног рударског окна у Руднику, забележено у XV в. у облику *Rautar*; окно је вероватно прозвано по презимену власника (уп. Лома 2014: 569).¹⁰

Други део књиге посвећен је топонимији источне Толминске. Речнички део броји 128 одредница — имена села и њихових делова-заселака.

Између топонимије и презимена у једној области природно постоје везе, па тако у оба речника налазимо име *Hudajužna*; презиме, посведочено крајем XVI века, није се усталило, и тумачи се трансонимизацијом топонима (85). Овај је пак добро посведочен од 1515, а како је то једно од села где су се 1250. населили Немци из Тирола, може се узети да му је име наслеђено

⁸ За *Југ* в. оно што у овом тому ОП (стр. 14–15) пишемо о старосрпском презимену *Југа*; *krivъсь може бити и надимак хромом или једнооком човеку, уп. Лома 2008.

⁹ Као име важног хришћанског светитеља, једног од четворице јеванђелиста, *Marcus*, гр. Μάρκος морало је постати познато Словенима већ у првим таласима њихове евангелизације, док се још вршила метатеза ликвида. Разуме се, у званичној употреби опстао је неметатезирани лик, под утицајем латинског, грчког и староцрквенословенског језика, а вероватно и негативне конотације домаћег хомонима *morkъ. Уп. можда *Мраковица*, врх на Козари у сз. Босни.

¹⁰ Индикативно је да ту имамо млађи гласовни лик, са нововисоконемачком дифтонгизацијом, као што словеначком *žnidar* ‘кројач’ (одатле презиме *Žnidar* 160) лежи у основи срвнем. *snider*, док је у старосрпском од почетка XV века одражен дифтонгизован облик, *ш’наидаџь* у новобрдском градском закону, данас *шнајдер* = нвнем. *Schneider*.

из ранијег времена. Историјски записи сведоче да је *Južna* синкопирано од *Južina*, а да је *Huda* придевски члан атрибутивне синтагме, чија су се оба члана првобитно мењала: *Huda Južina*, *Hude Južine*. Чињеница да се исти земљишни назив среће на још четири места у западној Словенији води аутора закључку да је посредни микротопоним апелативног порекла. За *juž(i)na* одбацује извођење из псл. *ožina у корист поистовећења са *južina ‘јужина, југовина, јужни ветар’, овде у значењу положаја изложеног раном одјужењу; придев *hud* би у том споју значио ‘јак, силан’, тј. назив би се односио на место где снег најпре и нагло копни, што у случају толминске Худајужне одговара теренској ситуацији (186–189). Илустративно за ауторов методолошки приступ је и његово разматрање топонима *Krepaka*, посведоченог од 1624; и он се јавља другде као микротопоним, а Франц Безлај га је тумачио као вероватан илирски супстрат (Bezlaј 1982: 89). Теренским истраживањем Т. је установио да у локалним говорима постоји апелатив *křipaka* ‘прокоп за одводњавање’ и протумачио га као варијанту речи *prékopa*, *prékařa* у истом значењу, нашавши за такво изобличење паралелу у чеш. дијал. *křipora* од *príkora* (197–198).

За словеначку територију карактеристично је морфолошко преобличавање старих *n*-основа етника на *-ane* у *a*-основе одбацивањем *-an-*. Овде је пример за то топоним *Róče* f. pl., gen. *Róč*; преоблика је полазила управо од локатива, где је *-n-* испадало још у познопрасловенском, тако да је у данашњој парадигми једино loc. v *Róčah* стар, а топоним је у њему искључиво посведочен у најранијим записима XIV–XVI в. (1372. *Ročach* итд.), тек 1600. бележи се *Rozane*, 1755. данашњи лик *Rozhe*, од којег је накнадно, поновним додавањем истог суфикса, начињен нови етник *Róčani* и ктетик *róški*. Топоним који лежи у основи старог етника није посведочен; Т. претпоставља *j*-посесив од ЛИ *Rodьсь или, мање вероватно, *Radьсь:¹¹ **Ro/Radьčane*.¹² Локатив као падеж у којем се топоними најчешће употребљавао вероватно је био родно место и једне друге појаве исте врсте у словеначкој топонимији, на коју Т. указује поводом имена дела села Худајужне *Cemerija*, за које сасвим основано претпоставља изворни лик *Čemerje, какав се другде и среће. Ту се *c-* уместо *č-* лако објашњава фонетизмом локалног, башког говора, док прелаз колектива средњег рода на *-ьje* у фемининум на *-ija* треба сагледати у ширем контексту, јер, по речима аутора: „V slovenskih zemljepisnih imenih zasledimo več primerov, ko

¹¹ Дилема проистиче одатле што је име више пута посведочено са *Ra-* уместо *Ro-*, 1515. *Supp Ratschach* итд.

¹² Уп. чеш. топоним *Radeč*, *-dče* на више места, који се изводи од ЛИ *Radek* < *Radькь (Profous 1953: 512–513), наше *Рајко* од *Рад-ко*, мада је могуће и *Рај-ко* од *Рајибор* и сл. Може се помишљати и на изворни лик *Roščane као етник од *Rožьси са дисимилацијом [ʃt] > [tʃ], уп. у зап. Србији код Чачка село *Рошци*, ген. *Рожаца*.

је slovenski priponi *-je* oz. *-j* (< **-bje*, *-jb*) izpodrinila tuja pripona *-ija*¹³. Од примера који следе посебно јасан је микротопоним *Robija*, назив стеновитог земљишта под врхом Порезен у истој области, по ауторовој убедљивој претпоставци одраз колектива *robje* ‘стење’.¹³ Исту појаву можда треба допустити и у топониму и хидрониму *Idrija*, који се овде разматра на 189–192, при чему се као алтернатива покушајима да му се нађе предсловенски етимон узима у обзир могућност извођења од псл. **vydra* ‘Lutra’ или од глагола **vy-dbrati* у значењу ‘извирати’; прва претпоставка чини нам се убедљивија с творбене тачке гледишта. Развој лика **Vydr-ja*, непосредно одраженог у пољ. топониму *Wydrza* преко **Vidrja* у *Idrija* био би пример за развој секундарног *-ija* код *j*-посесива. Секундарне формације на *-ija*, мн. *-iје* од колективног **-bje* срећу се и у топонимији старе Херцеговине (Пива, Горња Неретва). Указавши својевремено на њих, изнели смо претпоставку да су настајале преобликом старих вокатива типа **(y) Vrbī* од *Vrbje* > *Vrbje* (ОП XXV/2018: 315–316). Словеначке паралеле говоре да је у питању шире распрострањена тенденција која је погађала и друге творбене типове, и коју треба узимати у обзир при просуђивању изведеница на *-ija* од словенских основа на укупном јужнословенском простору.

Надамо се да је овај сумарни приказ, у којем смо се задржали на неким за нас посебно занимљивим тачкама, био довољан да читаоцу да увид у вредност монографије Силва Торкара. Иако обрађује један релативно узак територијални исечак, она богатством грађе коју пружа и њеном методолошки узорном обрадом заслужује да се нађе у рукама најширег круга оних који се баве словенском ономастиком.

Употребљене скраћенице

Лома 2008: А. Лома, Кривой ветер и откуда он подул. К истокам дуалистического понимания ветра и огня в индоевропейских традициях, в. П. Пипер / Љ. Раденковић, *Етнолингвистичка проучавања српског и других словенских језика*, у част академика Светлане Толстој, 199–226.

Лома 2011: А. Лома, Старосрпски топоним *Чрњегојно* и могућности ономастичких увида у друштвену историју префеудалног доба, *Косово и Метихија у цивилизацијским ѿковима*, књ. 1. *Језик и народна ѿрадиција*, Косовска Митровица, 133–143.

Лома 2013: А. Лома, *Топонимија Бањске хрисовуље*, Београд.

Лома 2014: А. Лома, Историјска топонимија Рудничког краја, у: *Рудник — шайати висина*, Београд.

¹³ Од **rob* ‘стена’, што је посебан семантички развој псл. **rōbъ* ‘руб’ у словеначком. Колектив *robje* морфолошки је редефинисан као номинатив множине мушког рода (по моделу *ljud* : *ljudje*), уп. 214 s.v. *Podrobje*.

ОП: *Ономајолошки прилози*, Београд.

*

Bezljaj 1982: F. Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika II*, Ljubljana.

Profous 1953: A. Profous, *Místní jména v Čechách*, díl III M–Ř, Praha.

Александар Лома